

ПИТАННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Олександр Дмитрович КОЛОМОЄЦЬ,

канд. юрид. наук, доцент, провідний фахівець з організації наукової роботи відділу забезпечення діяльності, Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Сергій Дмитрович КОЛОМОЄЦЬ,

спеціаліст вищої категорії, «старший учитель», вчитель історії, Улянівський загальний заклад середньої освіти I-III ст. Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області

Питання повноцінного забезпечення основоположних прав та свобод людини та громадянина є ключовим для країни, яка не декларативно, а де-факто намагається бути сучасною демократичною та правовою державою. І в цьому питанні не може бути жодних виключень, якими б проблемними чинниками вони не пояснювалися та супроводжувалися. Нажаль, ситуація, яка складається в нашій державі в останній час, змушує констатувати, що в питанні створення та надання рівних умов доступу до отримання державних та соціальних послуг існують значні проблеми системного характеру.

Слід зазначити, що автори розглядають поняття «рівності» не лише з позиції «рівності всіх перед законом», що є найбільш частим об'єктом сучасних досліджень, а, насамперед, з позиції можливостей рівного доступу громадян до соціальних благ та послуг. Саме у сфері використання своїх суб'єктивних можливостей, задоволення своїх базових потреб й існують сьогодні, як вже зазначалося, значні проблеми в нашій державі. Їхній спектр дуже широкий, і стосується він багатьох сфер як суспільного життя, так і державного управління.

«Як свідчить практика, всі «укрупнення» окремих закладів освіти, охорони здоров'я, культури, особливо у невеликих містечках або сільській місцевості, що пов'язано, насамперед, із пошуком можливостей економії коштів державного та місцевого бюджетів, відсутністю спеціалістів тощо, опосередковано стає одним із головних факторів порушення конституційного принципу рівності» [1]. Щоб упевнитися у зазначеному достатньо проаналізувати час та обставини, за яких бригада швидкої медичної допомоги зможе надати екстрену медичну допомогу особі в місті та сільському населеному пункті за одного й того ж випадку та перебігу хвороби. Подібне можна спостерігати у багатьох сферах суспільного життя, і все це має негативний короткостроковий та довгостроковий вплив на процес урбанізації населення та загалом на ситуацію в нашій державі, змушує багатьох ініціативних громадян шукати гідного життя за кордоном тощо, але основна теза з цього приводу – відбувається по-

рушення принципу рівності у правах громадян України, про який зазначено у 15 статтях Конституції України[2].

Розглядаючи дану проблему в аспекті надання рівності у сфері освітніх послуг слід зазначити, що автори даного дослідження мають безпосереднє відношення до роботи у шкільних та студентських колективах, саме тому вона буде розглянута у теоретичному та практичному аспектах.

Згідно ч. 1 ст. 53 Конституції України «повна загальна середня освіта є обов'язковою» [2]. Тут виникає питання про уточнення – це не тільки базове право особи, пов'язане із вільним розвитком своєї особистості, а й, перш за все, обов'язок громадянина України. І забезпечення змоги кожній дитині отримати повну загальну середню освіту – це завдання відповідних державних інституцій та органів місцевого самоврядування. При цьому автори переконані, що ця змога повинна виходити із принципу доступності – при цьому особа не повинна вчиняти будь-яких надмірних заходів, пов'язаних із переїздом (переселенням), фінансовими та матеріальними витратами а також будь-якими іншими для досягнення результату.

Категорія «доступний» у довідковій літературі розглядається як «до якого легко доступити» [3], що з точки зору екстраполяції даного твердження на досліджувану нами сферу можна визначити цей термін як стан, за якого відсутні будь-які перешкоди, які б унеможливили отримання допомоги чи послуги, користуванням об'єктом, перебування в певному місці тощо.

Виникає цілком логічне запитання – чи забезпечена сьогодні рівність всіх громадян у питанні отримання повної середньої освіти в Україні? Нажаль, практика реалізації даного права та обов'язку дозволяє зробити висновок про негативну відповідь. Зазначене має окремі об'єктивні та суб'єктивні чинники, які перебувають у певному зв'язку між собою, серед яких можемо назвати наступні:

- зниження престижу професії педагога у суспільстві, що у свою чергу пов'язано із малою заробітною платнею, значним навантаженням на педагогічного працівника тощо. Вказане призводить до того, що в професію йдуть не за покликанням чи особистими якостями, а від безвиході – бо якраз все наведене вище зменшує конкурс навіть на державну форму навчання у профільних закладах освіти, а за окремими спеціальностями його взагалі не має;

- бюрократизація освітнього процесу - коли над вчителем або викладачем висіє тягар ведення та заповнення не тільки безпосередньо своєї документації, а й низки різноманітних планових та позапланових звітів, які, в першу чергу, покликані показати необхідність існування та роботу «надбудови» над педагогічною діяльністю - відділу освіти та інших чиновників. Про якість виконання педагогом своїх безпосередніх обов'язків, про творчий підхід до викладання, розвитку педагогічних інновацій, впровадження нових форм і методів навчання мова може не йти за банальним браком часу;

- погіршення якості надання освітніх послуг та значний дисбаланс у цьому питанні по відношенні до категорій село/місто – досить часто «підвищений» стан щодо перспектив закриття чи реорганізації того чи іншого навчального закладу у сільській місцевості або й районного у місті змушує значну кількість членів педагогічного колективу вдаватися до пошуків ного місця роботи, що зазвичай пов'язано з переїздом до іншого населеного пункту, або й зміни професії. Зрозуміло, що це призводить до того, що у багатьох таких

школах відсутні профільні вчителі з певних дисциплін, що компенсується викладачами суміжних дисциплін або ж педагогами, яких запрошують з інших навчальних закладів (в багатьох випадках – на тимчасовій основі), що відповідним чином суттєво знижує якість отримання знань;

- так звана «оптимізація» мереж загальноосвітніх навчальних закладів, що на думку окремих дослідників «є одним з найбільш нагальних завдань, які стоять перед органами місцевого самоврядування України, оскільки тепер саме на місцеве самоврядування покладається відповідальність за середню освіту, що раніше відносилось до сфери повноважень державних адміністрацій на рівні областей і районів. Ця нагальність обумовлена тим, що середня освіта є однією з найбільш витратних соціальних функцій, переданих об'єднаним громадам, і водночас сільські школи в Україні є доволі неефективними» [4]. При цьому залишається поза увагою практичний аспект виконання цієї «оптимізації», а також забезпечення конституційного права на вільний розвиток своєї особистості, що включає в себе й рівність всіх громадян та рівний доступ до суспільних благ. При цьому хотілося б зазначити, що незважаючи на те, що автори підкреслюють, що «оптимізацію не слід розглядати лише як спосіб заощадження коштів за рахунок скорочення кількості навчальних закладів, які місцеве самоврядування має утримувати, або кількості вчителів, яких потрібно брати на роботу» - на практиці це виглядає саме так і є пріоритетним у прийнятті рішень державними органами та органами місцевого самоврядування при прийнятті відповідних рішень.

Хочемо зазначити, що це не є вичерпним переліком подібних проблем та їх підґрунтя – можна обговорювати проблеми харчування, підвезення, доступу до мережі Інтернет учнів при дистанційній формі, наповненість класів навчання тощо, що й планується зробити авторами у своїх наступних наукових публікаціях.

Отже, на основі викладеного вважаємо необхідним зробити висновок щодо існування проблеми рівності громадян в Україні у сфері забезпечення своїх конституційних прав та свобод, які, у свою чергу, унеможливають повноцінний розвиток особистості, отримання всього спектру послуг, передбачених та гарантованих Конституцією України.

Тема забезпечення рівного доступу до освітніх послуг в Україні у контексті забезпечення основоположних прав людини є актуальною та потребує як комплексного наукового дослідження, так і негайного практичного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць О.Д., Коломоєць С.Д. Питання співвідношення понять «рівності» та «доступності» як конституційних принципів. Теоретичні та практичні проблеми конституціоналізму в Україні (круглий стіл з нагоди 25-ї річниці Конституції України): збірник матеріалів доповідей учасників круглого столу (м. Харків, 18 червня 2021 р.). Харків: ХАІ, 2021. С. 32-34.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. ст. 141. (зі змінами та доповненнями).

3. Словник UA. Доступність. URL: <https://bit.ly/3jJAYpf> (дата звернення – 24.11.2021).

4. Оптимізація мереж сільських шкіл. https://hromady.org/wp-content/uploads/2018/05/Optimalisation-process_UKR.pdf (дата звернення: 25.11.2021).